

כרטיסי ניווט: עקרונות, מטרות ושאלות

מהו כרטיס ניווט?

"כרטיס ניווט הוא כלי המסייע לתלמיד בתהליך העבודה. באמצעותו רוכש התלמיד אסטרטגיות למידה להתמודדות טובה יותר עם החומר הנלמד" (סלמון ושלו, 1999)

- הכרטיס מורה על הדרך אותה יש לעבור עד לביצוע המטלה הלימודית.
- כרטיסי הניווט הוא כלי עזר למורה בעבודת ההוראה.
- הכרטיס מהווה תומך זיכרון לביצוע המטלה.
- כרטיס הניווט מהווה בסיס להערכה ולמשוב: "בוא נראה מה עשינו, מה למדנו."

על-פי סלמון ושלו, תהליך הלמידה באמצעות כרטיסי הניווט מחולק ל-3 חלקים:

- שלב ההוראה המתווכת:** בו מסביר המורה לילד את מטרתו של כרטיס הניווט.
 - שלב הביניים:** היכרות עם כרטיס הניווט המהווה "קביים" להתנתקות מהמתווך, ובהדרגה מאפשר לתלמיד להפוך ל"לומד עצמאי מומחה". שלב זה דורש תרגול רב עד להפנמה המלאה וליכולת ללמידה עצמאית.
 - שלב העבודה העצמית:** בשלב זה הפנים הלומד את אופן הלמידה ויכול לפעול לפי כרטיס הניווט תוך הפעלת מנגנון בקרה (מטה-קוגניציה).
- כרטיס הניווט מלווה בהסברים ובהקנייתו ניתנות הנחיות קצרות, מובנות ומדורגות.

מהם הסוגים השונים של כרטיסי הניווט?

צריך לעשות שימוש סלקטיבי בכרטיס הניווט: הוא מתאים למטלות מסוימות ולאחרות – הוא אינו מתאים.

- כרטיס המציג אסטרטגיה מובנית למיומנויות כמו:** פיתוח אוצר מילים, משימות לשוניות להפקת מידע מטקסט, אסטרטגיה לניתוח סיפור, וכד' (לא בהכרח בסדר הירארכי).
- כרטיס המפרט את הדרך לביצוע מטלה מוגדרת כמו:** כתיבת סיכום, מיון, השוואה, אפיון מקום, חיפוש במלון, חיפוש באינטרנט, שיחזור משפטים ברצף, וכד' (בסדר הירארכי).
- כרטיס מידע כתומך זיכרון, כמו:** סדר הא"ב, סימני הניקוד, רשימה של מילות שאלה, נוסחה מתמטית, וכד'.
- כרטיס ניווט להתנהלות אישית כמו:** התנהלות בהפסקה, ביקורת עצמית על למידה, איך מגיבים בכיתה שלנו בשעת ריב או כעס, וכד'.

כרטיסי הניווט מחולקים על-פי מקצועות הלימוד:

לשון	הבנת הנקרא	מיומנויות שפה, חשיבה והבעה
בניית משפחות מלים	השלמת מלים בתוך טקסט (קלז)	שחזור דו-שיח
חיפוש מילה במילון	ניתוח טקסט איפורמטיבי	השוואה, מיון מילים (לא בלשון) על-פי משמעות
מיון אוצר מילים לפי תפקידן במשפט ("בית השפה")	הבחנה ברמזי תוכן שאינם מילוליים	תיאור חפץ/דמות/מקום
	ניתוח סיפור	שחזור אירוע

עקרונות עבודה בכרטיסי הניווט

- יש ליצור כרטיסי ניווט במקצועות השונים על פי הצורך, ככלי מסייע לעבודה שיטתית.
- לפני העבודה בכרטיס הניווט יש להבהיר לתלמיד את משמעותו של הכרטיס ואת מטרתו.
- מומלץ להדגים את שלבי השימוש בכרטיס.

- במידת הצורך, יש לנקד את הכרטיס ולהתאים את לשון הכתוב לאוכלוסיית התלמידים תוך שמירה על אחידות הכתב והסגנון.
- יש להקפיד על סדר הפעולות הרשומות בכרטיס ולהתקדם מן הקל אל הכבד, סדר הפעולות בכרטיס הוא הירארכי.
- למרות שאין הכרח לסיים את כרטיס הניווט, מספר הפעולות המפורטות בו צריך להיות קצר.
- במידת האפשר, כדאי לכתוב את הכרטיס יחד עם התלמיד.
- רצוי לקבוע מראש אם לכרטיס יהיו עזרים נלווים (דגמים גרפיים מרמזי תוכן כמו: עץ למשפחת מילים ולמציאת שורש, מודל גרפי לפתרון בעיות, וכד').
- במקרה של הכנת כרטיס ניווט שאינו בתחום התמחותה של המחנכת, כדאי להיוועץ במורה המקצועי על-מנת לוודא אם הדברים הרשומים בו נכונים.
- בסיום השימוש בכרטיס הניווט, ניתן לערוך רפלקסיה עם התלמיד על תהליך הלמידה, על השימוש בכלי, על דרך הביצוע של המטלה הלימודית ועל טיבו של התוצר המוגמר (תלמיד שלא סיים את העבודה בכרטיס הניווט יפסיד חוויה זו, על כן, עדיף לבנות כרטיס קצר ופשוט מאשר כרטיס ארוך ומסובך.

הערה כללית: ייתכנו מספר כרטיסי ניווט לתלמידים השונים בכיתה, גם אם הם לומדים אותו המקצוע, לדוגמא: תלמידים מתקדמים יקבלו כרטיס ניווט מתקדם בעוד תלמידים בראשית הדרך יקבלו כרטיס המותאם להם.

בבליוגרפיה: הקניית אסטרטגיות למידה באמצעות כרטיסי ניווט, עריכה: סלמון כרמית, שלו כרמית (1999)

עריכה: עפרה קפלנסקי, עירית גוטר ויפעת ותקין, מדריכות במדור לחינוך מיוחד - מרכז פסג"ה - מה"ד

עיצוב גרפי: מרים וייל, מדריכה במדור לחינוך מיוחד - מרכז פסג"ה - מה"ד

תיאור מקום

1. מהו המקום המתואר בתמונה/בסיפור?
2. מה שם המקום?
3. איך הוא נראה (מה אתה רואה)?
4. מה מתרחש במקום? מי משתמש בו?
5. האם ידוע לך על מקומות דומים לו?
6. האם ידוע לך על משהו מיוחד שקרה בו בעבר?
7. מה הקשר של המקום לנושא הנלמד?

תיאור חפץ

1. מהו שם החפץ?
2. מהו השימוש שעושים בו?
3. מי משתמש בו?
4. היכן משתמשים בו?
5. ממה הוא עשוי?
6. מהו צבעו?
7. האם אפשר לרכוש אותו?
8. לאיזו קבוצה של חפצים הוא משתייך?
9. מה הקשר של החפץ לנושא הנלמד?

שחזור אירוע

1. מהו האירוע ?
2. מי היה מעורב באירוע והשתתף בו?
3. היכן הוא אירע?
4. מתי הוא אירע?
5. מה הסיבה שגרמה לאירוע?
6. כיצד הוא הסתיים?
7. מה תהיינה תוצאותיו לטווח ארוך?
8. מה דעתך על האירוע?

תיאור דמות

1. מיהי הדמות המתוארת כאן (בסיפור/בתמונה)?
2. מהו שמה?
3. בת כמה היא, לדעתך?
4. באיזו תקופה חייתה דמות זו?
5. היכן חייתה?
6. מהן התכונות המיוחדות שלה?
7. תאר מה עשתה, איך פעלה?
8. למי הייתה קשורה?
9. מה דעתך על מעשיה, על תכונותיה?

ניתוח טקסט (עפ"י ד"ר יורם הרפז)

לפני קריאה:

1. מהו סוג הטקסט?
2. מה אפשר לדעת על הטקסט לפי הכותרת?
3. מה אתה יודע על הנושא?

לאחר הקריאה:

1. מהו נושא הטקסט?
2. מהי מטרת הטקסט?
3. מה הדבר החשוב ביותר שהוא מספר?
4. מה הבעיה המוצגת בטקסט?
5. איזו כותרת חדשה ניתן לתת לו?

עם סיום הפעילות:

1. מה למדת?
2. מה דעתך על הנושא?

שחזור דו-שיח בין דובר א' ודובר ב'

1. מיהו דובר א'?
2. מיהו דובר ב'?
3. מהו הקשר בין שני הדוברים?
4. מה אמר לב'?
5. מה ענה ב'?
6. כיצד התפתח הדו-שיח?
7. כיצד הוא הסתיים?
8. מה דעתך על הדו-שיח הזה? או: מה אפשר ללמוד ממנו?

השוואה בין שני עצמים

מאותה המשפחה (שני פירות, למשל)

1. התבונן בשני הפירות שלפניך
2. השווה בין צורתם החיצונית (עגולים, מוארכים, שטוחים וכו')
3. השווה בין צבעם
4. השווה בין המבנה הפנימי שלהם (בעלי חרצנים, פלחים, וכו')
5. השווה בין הטעם שלהם (חמוץ, מתוק, טעים, לא טעים)
6. מהם שמותיהם של פירות אלו?
7. מה הקשר בין השמות (או בין הפירות)? (פירות הדר, פירות קיץ)
8. האם אתה אוהב לאכול פירות?
9. האם ידוע לך מדוע חשוב לאכול פירות?

בניית משפחות מילים מאותו שורש

1. לפניך מילה חדשה. אחת הדרכים להבין מילה חדשה היא למצוא את "בני משפחתה" המתבססים על אותו השורש.
2. תחילה יש לאתר את השורש של המילה, לסמן אותו בצבע ולכתוב אותו.
3. חפש במילון מילים מאותו שורש וכתוב אותן או הוסף מילים שאתה מכיר מאותה משפחה.
4. חבר משפטים מן המילים שמצאת מאותה משפחה.

תיאור דמות תנ"כית

1. מי האיש? (שמו)
2. איפה חי? (ארץ, מקום)
3. מתי חי? (תקופה)
4. במה פעל האיש? (תפקיד / תחום פעילות)
5. איך השפיע על סביבתו / במה תרם?
6. מה הן תכונותיו הבולטות?
7. איך התייחסו אל האיש האנשים בסביבתו?
8. האם השיג את מטרותיו?
9. כיצד השיג אותן?
10. האם קיים את חוקי התורה?
11. מה דעתך על הדמות: מעשיה / תכונותיה / תרומתה?
12. ציין דבר אחד שהרשים אותך – תכונה שהיית מאמץ לעצמך.

13. מתי נולדו ונפטרו?

בעיה מילולית (חשבון)

1. קרא את הבעיה המילולית עד סופה.
2. מתח קו מתחת למשפט השאלה.
3. הקף את הנתונים המספריים.
4. חפש את המילים הרומזות לפעולת החשבון המתאימה לפתרון הבעיה.
5. כתוב תרגיל מתאים לבעיה.
6. כתוב תשובה מלאה.

חיפוש מילה במילון

סדר הא'-ב':

א, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, כ, ל, מ, נ, ס, ע, פ, צ, ק,
ר, ש, ת.

1. קח מילון.
2. פתח את המילון באות בה מתחילה המילה.
(אפשר להיעזר בסדר האותיות שלמעלה).
3. חפש את האות השניה של המילה לפי סדר
הא'-ב' וברצף לאות הראשונה.
4. חפש את האות השלישית של המילה וברצף
לשתי האותיות הקודמות.
5. המשך עד מציאת המילה במילון.
6. קרא את פירושי המילה.
7. בחר את הפירוש המתאים להקשר של המילה

חיפוש

דו"ח קריאה על סיפור

1. שם הספר
2. שם הסופר
3. שם המאייר
4. מיהם הדמויות החשובות?
5. מה מקום ההתרחשות?
6. בחר דמות אחת מהסיפור וספר מה קרה
לה בתחילת הסיפור, במהלך הסיפור
ובסופו!

אסטרטגיות למידה – דליית תשובות מטקסט

1. סימון (בטוש זוהר) מילות השאלה
2. מיקוד המידע הדרוש:
*** דמות * מקום * זמן * סיבה**
*** תוצאה * כמות * אופן * תכלית**
3. חלוקת הטקסט לפסקאות ומספורן
4. קריאה מעמיקה
5. זיהוי פסקת התשובה לכל שאלה
6. סימון (בטוש זוהר) התשובה בפסקה המתאימה וכתיבתה

טל זאדה ורונית מרקוביץ',
בי"ס צמח השדה" מתי"א מעלה אדומים

אסטרטגיות למידה – דליית פרטים מטקסט

1. רמזי תוכן
2. קריאה מרפרפת
3. סימון (בטוש זוהר) פרטי מפתח בטקסט
א. דמויות
ב. מקומות
ג. זמנים
4. זיהוי מילות מפתח
5. חמשת ה"א"מים:
על **א**י מדובר? **א**תי זה קרה?
אדוע זה קרה? **א**ה קרה? באיזה **א**קום?

טל זאדה ורונית מרקוביץ',
בי"ס צמח השדה" מתי"א מעלה אדומים

אסטרטגיות למידה

איתור מידע בשאלה נתונה

המידע שעלי לאתר	מילת השאלה
דמות	מי? על מי?
זמן, תקופה	מתי?
מקום	איפה? היכן?
סיבה / תוצאה	מדוע? למה?
אופן	איך? כיצד?
כמות	כמה?
תכלית	לשם מה?

טל זאדה ורונית מרקוביץ',
רו"ס צמח השדה" מחנ"צ מועד אדומים

אסטרטגיות למידה

זיהוי רעיון מרכזי ומשפטי מפתח

1. רמזים גרפיים לתוכן
2. קריאה מרפרפת
3. חלוקת הטקסט לפסקאות ומספורן
4. סימון (בטוש זוהר) משפט מפתח בכל פסקה
5. מתן כותרת לכל פסקה
6. איחוד משפטי המפתח ליחידה כתובה
7. חמשת ה"א"מים:

על א' מדובר? א'תי זה קרה?

א'דוע זה קרה? א'ה קרה? באיזה א'קום?

טל זאדה ורונית מרקוביץ',

מיומנויות לשוניות

אצלנו בכתה:

1. משחזרים מידע באמצעות שאלות (5 מ"מ)
2. משתמשים באוצר מילים (הפכים, מילים נרדפות, מילה ופירושה, זכר-נקבה, יחיד-רבים...)
3. מאתרים רעיון מרכזי בטקסט
4. משתמשים בתחביר נכון
5. משווים בין דברים שונים
6. עורכים מיון ועושים הכללה
7. מתארים ומספרים על: מקום, דמות, ארוע, חפץ
8. מבינים ומשחזרים ד ו-שיח
9. מסיקים מסקות (למה? מדוע? כי...)
10. מבינים סיבה ותוצאה (זה קרה... בגלל ש...)
11. מעלים השערות (מה היה קורה אילו... מה יקרה אח"כ..)
12. מביעים דעה אישית
13. משחזרים רצף אירועים, רצף סיפור
14. מתארים ומסבירים
15. מגדירים בעייה ודנים בה
16. משחזרים מידע בתרשים זרימה